İLAHİYAT FAKÜLTESİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
HADİS ANABİLİM DALI

Vahiy ve Bağlayıcılık Yönünden Sünnetin Değeri

Hazırlayan
Mustafa Dönmez
(Seminer)
BURSA -2000

Giriş

Dinin çeşitli konularının tartışıldığı günümüzde, 14 asırdan beri sünnetin vahyiliği görüşü; ümmet arasında hüsnü kabul görmüş ve bu şekilde telakki edilmişken, aklını kutsallaştıran Mutezile düşünceli kimseler ve batılı oryantalistlerden esinlenen bazı yazarlar; yeni şüpheler gündeme getirerek sünneti sorgulamaya başladılar. Ne yazıkki Nebevi sünnet kültüründen mahrum olan bazı cahil kimseler bunlara aldanmaktalar. Dolayısıyla bu gibilere hem cevap, hem de meseleyi araştırmak maksadıyla bu konuyu hazırlamış bulunuyoruz. Önce sünnetin vahyi yönünün olup olmadığını görelim.

Vahiy Yönünden Sünnet:
Şunu iyice belirtmek isterizki, sünnet hiç şüphesiz vahy mahsuludur. Hiç mümkün müdür ki, Kur'an-ı Kerim vahy olsun da, hükümlerinin beyanı ve buna göre uygulama şekli beşeri bir keyfiyete bırakılmış olsun. Böyle bir eyleme müsade edilseydi, vaz edilen hükümlerin vahy olmaktan çıkması için yeterli bir sebep olurdu ki, buda uygulama şekliyle beraber Allah'ın (c.c.) dini olmazdı. Halbuki sünnetin vahyiliğini ispatlayan bir çok deliller mevcuttur. Bunları sırasıyla görelim.

1. Kur'an-ı Kerimdeki deliller:
a) Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerimde: "Ey Peygamber hanımları, evinizde okunan ayetleri ve hikmeti hatırlayınız"[1] buyurmaktadır.
Ayet-i Kerime'den anlaşıldığına göre hikmet, ayetlerden ayrı birşeydir ve okunmaktadır. Buradaki hikmetin sünnetten başka birşey olması düşünülemez.

b) "Biz sana kitabı ve hikmeti indirdik ve bilmediklerinide öğrettik".[2]
İkinci ayet-i Kerimede ise, hikmet Kur"an gibi indirilmektedir. Öyleyse sünnetin karşılığı olan bu hikmet anlaşıldığı üzere vahyedilmektedir.

c) "Ey Peygamber (s.a.v.) acele etmek için dilini hareket ettirme, onun (Kur'an) toplanması ve okunması bize aittir". Biz sana onu okuduğumuz zaman onun kıraatına tabi ol, ondan sonra onun açıklanması yine bize aittir"[3]
Burada çok açık bir ifade ile Cenab-ı Hak, vahy yoluyla Kur'an-ı Hz. Peygamber'e ilka ettirdikten sonra, yine o Kur'anın açıklanmasını Peygamber vasıtasıyla ona ait olduğunu vurgulamıştıe. Böylelikle Kur'an'ın beyanı olan sünnetinde vahy yolla geldiği anlaşılmaktadır.

d) "Biz sana, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hükmedesin diye Kitabı indirdik"[4]. Yine bu ayeti Kerime'de Allah (c.c.), indirmiş olduğu kitabı, Peygamber (s.a.v.)'e gösterdiği şekilde hükmede bilsin diye gönderildiğini bildirirken Kur'anı Kerim'e izafeten hüküm verme şekli Allah tarafından gösterilmesi, yine sünnetin vahyi mahsülü oluşunu gösterir.

e) " Eğer bir şeyde çekişirseniz, onu Allah'a ve Rasulu'ne havale ediniz"[5] demesiyle, ihtilaf ve çekişmenin bu iki vahyin dışında olduğunu ve bunun ancak vahyi mahsülü olan kaynaklarla çözüleceğini bildiriyor. Eğer sünnet vahyi olmayıp Kur'an'ın beşeri bir yorumu olsaydı, beşerin ihtilafını çözmek için ona havale etmezdi. Bilakis Kur'an'ın vahyile yetinirdi.

2) Sünnetten deliller:
a) Resulullah (s.a.v.): "Size Allah (c.c.)'ın kitabı ve onun elçisinin sünneti olmak üzere iki şey bıraktım. Onlara sarıldığınız müddetçe ebediyyen sapıklığa düşmeyeceksiniz"[6] sözüyle Kur'an ve sünnetin, dinin iki temel vahyi kaynağı olduğunu vurgular. Çünkü sünnetin Kur'andan sonra kendisine sarıldığında sapıtmama garantisi olarak gösterilmesi, ancak vahyi ve hidayet kaynağı olmasıyla izah edilebilinir.

b) Hz. Peygamberin, " *Haberiniz olsun, bana Kur'an ve onunla birlikte misli verildi*[7]demesi, sünnetin vahyi yönüyle Kur'anın mesabesinde olduğunu gösterir.

c) Evzai (öl.187) Hasan b. Atiyye'den şöyle dediğini nakleder: "Vahy, Resulullah'a (s.a.v.) inerdi. Onu tefsir eden sünneti de ona Cebrail getirirdi"[8].
Diğer bir rivayette ise, "Cebrail Resulullah'a (s.a.v.), aynen Kur'an-ı indirdiği gibi sünnetide indirdi ve ona Kur'an-ı öğrettiği gibi onu da öğretirdi"[9] gibi, Selef'ten nakledilen rivayetlerde sünnetin ne şekilde vahyedildiği belirtilmiştir. Bununla beraber Kur'an'dan ayrı olarak vahyedilen sünnetin Kur'an-ı beyan etmesi dışında, sünneti bize öğreten Hz. Peygamberin, bir beşer olarak, dünya görüşüne sahip olması gerekir. Buna ek olarak bazı beşeri hallerinin bulunması da beşer olduğunun bir göstergesidir. Bunların vahy dışında kalması gayet tabiidir. Binaenaleyh Nebevi sünnetin, nelerin vahiyden olduğu ve nelerinde vahyin dışında kaldığını bilmek için bir ayırıma gitmemiz kaçınılmazdır. Bu ayırım da şöyledir:

1. Peygamber olarak Hz.Muhammed (s.a.v.)
2. İnsan olarak Hz.Muhammed (s.a.v.)

Bu şekilde yaptığımız ayırımının delili, şu ayeti kerimede yer almaktadır: " Ey Resulum, deki; "Ben de sizin gibi bir beşerim, ancak bana vahyolunuyor"[10]. Görüldüğü gibi, ayetin birinci kısmı onun insan olma yönünü, ikinci kısmı ise, kendisine vahyedilmesi hasebiyle Peygamber olma yönünü ele almaktadır. Dolayısıyla Hz. Peygamberin sahib olduğu bilgiyi böylelikle ikiye ayırıyoruz: Bunlarda vahye dayanan bilgiyle, yaşadığı toplumdan aldığı, tecrübeye dayanan bilgidir. Bu bağlamda vahye dayalı sünnet içerisine giren ve girmeyen sahaları görelim.

a) Vahyin içine giren sahalar:

1) Helal ve Haramlar
2) İbadetler
3) Ukubat (hadler)
4) Muamelat (akidler)
5) Ahlaki konular
6) Akideye ve gaybiyata ait konular
7) Hz. Peygamberin (s.a.v.) hususi halleri

Bu gibi sahalar veya konular Kur'an-ı Kerim'de geçmesine rağmen bunların tafsilatı ve beyan edilmesi sünnete bırakılmıştır. Ayrıca sünnet, Kur'anda geçen bu konularla ilgili müstekil hükümler getirme yetkisine sahip olmuştur.

b) Vahyin dışında kalan sahalar:
1) Yaratılışla ilgili haller. (Bunlar beşeri hallerdir. Oturup kalkma, yeme içme, nefsi ve bedeni

ihtiyaçlar ve benzeri durumlar)

2) İstişareye açık konular. (Hakkında her hangi bir nas gelmemiş ve müslümanların müşaveresine bırakılmış idari ve içtimai konular)

3) Kaza-i hükümlerde hakimin tasarrufları. (yani içtihadları)

4) Dünya işleri. (Ordu tanzimi, ziraat işleri, eğitim metodları, tıbbı müdahaleler ve tedavi usülleri, yeni teknolojiden istifade etme ve tecrübeye dayanan uygulamalar)

Bunlara delil olarak, hurma ağaçlarını aşılama kıssasında “Siz dünya işlerini benden daha iyi bilirsiniz”[11]demesiyle Hz. Peygamber, bunları vahyin dışına çıkarmıştır. Yine başka bir delilde; Bedir savaşına giderken Peygamber (s.a.v.)’in orduyu indirdiği mevkiinin vahye dayanmadığını öğrenen ve akabinde Peygamber (s.a.v.)’in; “Harp hileden ibarettir.”demesinden ve bunun kendi görüşü olduğunu beyan etttikten sonra; Hubab b. el-Münziri’nin itirazı dolayısıyla Hz. Peygamberin ordunun mevkii değiştirmeleri ”[12] gibi rivayetler açıkça bu gibi sahaların vahyin dışında kaldığını göstermektedir.
Ancak mezkur sahalar her ne kadar vahyin dışında kalıp, bunların tasarruf ve uygulanmasında ferd ve topluma muhayyerlik verilmişse de bazı durumlarda şer’i müdahale söz konusu olabilmektedir. Şayet mubah olan işlerden biri, vahyile ilgili bir hükümle bağlantısı olursa, şer’i hükmün gereğini uygulamak durumundayız. Örneğin; yeni teknolojinin nimetlerinden biri olan internetin faydalı ve müsbet yönlerinden istifade ederken, zararlı ve menfi yönleri bizi, şer’i bir mahzurla karşı karşıya getirebilir. Dolayısıyla bu bağlantıyı çok iyi kurmak zorundayız.

Bağlayıcılık Yönünden Sünnet :

Sünnetin nasları üç şekil (yol) üzere gelmiştir.

1) İcmal ve tafsil açısından Kur’an-ı Kerim’e muvafık ve ona destekleyici olarak gelmesi. Örneğin; namaz, zekat,oruç ve haccın vucubiyyetini, şart ve rükünlerine değinmeyerek bu manayı ifade eden hadislerdir ki bu konularda gelen ayeti kerimelere muvafık olarak sudur etmiştir.

2) Mutlakını mukayyed, mücmelini tafsil etme, müşkilini izah, umumunu hususileştirme, mübhemini beyan etme gibi, fonksiyonları yerine getirmek suretiyle, Kur’an’ın hükümlerini beyan ve tefsir edici olarak gelmesi. Örneğin; ayette geçen siyah iplikten beyaz ipliğin ayrılmasından maksadın; günün beyazlığı ve gecenin karanlığı olduğu , altın ve gümüşü stok etmekten muradın; zekatı vermeme anlamına geldiği, hırsızın elini kesmekten kasdın; sağ el ve bilekten olduğu veya ayette;” Onlar imanlarını zulum ile giymezler”den muradın şirk ile girmezler anlamına geldiğidir. Sünnetin çoğu bu türden olduğu için Kur’an’ı beyan etme vasfını kazanmıştır. Bu iki türün gelişi konusunda ilim adamları arasında ihitilaf yoktur.

3) Kur’an-ın susup ne vacip saydığı ne de nefyetmediği bir konuda sünnetin hüküm getirmesi; örneğin, mut’a nikahın ve evcil eşeğin haramlığı gibi konular.[13]

Bu üçüncü türde gelen sünnetin, hüküm koymadaki istiklaliyeti konusunda usülcüler ihtilaf etmişlerdir. Acaba burada sünnet yeni hükümleri karar kılarken, yasamada istiklaliyet yoluyla mı, yoksa velev tevil yoluyla olsada, Kur'an naslarının altına (zımnen) girme yoluyla mı karar kılar? Birinci görüş, cumhur alimlerin görüşüdür, ikinci görüş ise, Şatıbi'nin görüşüdür[14]. İmam şafii'nin nakline göre, selef alimleri de bu konuda ihtilaf etmiştir. Aşağıdaki delillederden anlaşılacağı üzere birinci görüş tercihe şayandır.

Sünnetin teşri'deki yetkisinin delilleri:

1) Kur'an Kerimdeki deliller:
a)" Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki, onlar, aralarında çekiştikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe iman etmiş olmazlar"[15].

b) " Peygamber size neyi getirdiyse alınız, neyden de kaçındırdıysa ondan sakınınız "[16].
c) " Peygamberin emrine muhalefet edenler, kendilerine bir fitnenin isabet etmesinden, veya acıklı bir azaba düçar olmalarından sakınsınlar"[17]

d) " İşte bunlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı olarak buldukları ümmi Nebi'ye, Resul'e tabi olanlardır. O Resul (Peygamber), onlara iyiliği emreder, kötülükten de nehyeder; onlara, iyi ve temiz olan şeyleri de helal kılar " [18].

e) " Kendilerine kitap verilenlerden Allaa'a ve Ahiret gününe iman etmeyenlerle, Allah'ın ve Resulü'nün haram kıldığını haram saymayanlarla ve hak dini, din edinmeyenlerle, boyun eğip kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın "[19].

f) " Allah ve Resulu, bir şeye hükmettikleri zaman, mümin erkek ve mümin kadının kendi işlerinde artık başka bir şeyi seçmeye hakları yoktur... "[20]

g) Peygamber (s.a.v.)'in emrettiği ve yasakladığı konularda ona uyma ve itaatın vucubiyyetine delalet eden Kur'andaki naslar, onu beyan ve teyid eden sünnet ile müstakil hüküm getiren sünnet arasında bir ayırım yapmamıştır. Bilakis bazı ayetler bu istiklaliyeti sünnet'e teslim etmektedir. Örneğin; " Ey İman edenler, Allah'a itaat edin. Peygambere'de itaat edin ve sizden olan ülü'l-emre de..."[21].

Bu ayetin tefsirinde et-Tayyibi şöyle der: "Peygamber'e (s.a.v.) itaatin istiklaliyetine işaret etmek için, bu ayeti kerimede; " Peygamber'e de itaat edin" diyerek fiil işareten tekrarlanmış, fakat, "sizden olan ülü'l-emre de" bu işareti tekrarlamamıştır"[22]. Özellikle (e) maddesindeki ayeti kerime bu konuda çok açıktır. Bunlardan başka ayeti kerimeler de bu meyanda delil sayılabilir.

2) Sünnetten deliller :
a) Genel Hadisler:
İster teyid eden, ister beyan eden ve isterse müstakil olarak gelsin, sünnetin bağlayıcılığını ispatlayan hadislerin geneli buna delil olmaktadır. Örneğin, "Size sünnetimi tavsiye ediyorum"[23] hadisi. Bunların çokluğu bu geneli kesinleştirmektedir.

b) Hususi Hadisler:

Örneğin; “ Bana Kur’an ve onunla birlikte misli verildi, karnı tok ve yastığına dayanmış bir adamın; ‘ Size gerekli olan Kur’andır, onda neyi helal bulduysanız, onu helal ediniz, neyi de haram bulduysanız, onu haram ediniz’ demesi yakındır. Allah Rasulu’nun haram ettiği şeyler, Allah’ın haram etmesi gibidir”[24].

3) Akli delil:
Madem ki Hz. Peygamber vahyi tebliğde hatadan masumdur, öyleyse sünnetin istiklalen hüküm getirmesi, aklen mani değildir. Ayrıca Cenab-ı hakk’ın Peygamber’e hükümlerini tebliğ etme hususunda hangi yolla olursa olsun, emretmesi mümkündür ki, bu aklen caizdir. Kaldı ki alimlerin ittifakıyla hükümleri tebliğ etme olayı, hem Kur’an, hemde sünnetle fiilen vuku bulmuştur.

Sünnetin Müstekillen Getirdiği Hükümlere Örnekler:

1. Ninenin mirası ve altıda bir olduğu. (Bu konuda alimlerin icma-ı söz konusudur, delil ise, sünnetin getirdiği müstekil hüküm)
2. Zina eden evli erkek veye kadının recmedilmesi.
3. Zina eden bekarın bir yıllığına nefyedilmesi.
4. Evlilikte bir kadını, hala ve teyzesiyle birleştirmenin yasaklığı.
5. Şuf’a ile ilgili hükümler.
6. Evcil eşek etinin haramlığı.
7. Mut’a nikahın haramlığı.
8. Musakatla ilgili hükümler.
9. Şahid ve yeminle ilgili hüküm.

Buna benzer bir çok örnekler vermek mümkündür.

Sonuç

Bu kısa araştırmamızın neticesinde sünnetin, Kur’an-ı kerimden sonra müslümanların başvuracağı önemli bir kaynak olduğu ve sünnetin büyük bir kısmının vahye dayandığı, belirtilen kısımların ise, vahye girmediği anlaşılmıştır. Ayrıca vahye dayanan sünnetin teşri’attaki yetkisi ve bağlayıcılık yönüyle de müstekil olarak bazı hükümler vaaz edebileceği, örnekleriyle ortaya konulmuştur. Ancak bu konularda daha kapsamlı bilimsel ve ciddi çalışmalar yapılmasının gerekliliği bir gerçektir.

Kaynaklar

Kur’an-ı Kerim
Kara Necati, *Kur’an Sünnet Bütünlüğü*
Erdoğan Mehmet, *Akıl ve vahyi açıcından sünnet*
Sor yayıncılık, *Kur’an ve sünnet*
Kırbaşoğlu Hayri, *İslam düşüncesinde sünnet*
el-Hakim en-Nisaburi, *el-Müstedrek*
Malik b. Enes, *el-Muvatta Hüccüyyetis’Sünne*
Abdulhalık Abdulgani,
Sibai Mustafa, *es-Sünne ve Mekanetuha fi’t-Teşri’i’l-İslami*
eş-Şafii, *er-Risale*

eş-Şatibi, *el-Muvafakat*
Ebu Davud, *es-Süne*

----

[1] Ahzab, 34.
[2] Nisa, 113.
[3] Kiyame, 17-19.
[4] Nisa, 105.
[5] Nısa, 59.
[6] el-Hakim, *Müstedrek*, ; Malik, *Muvatta,* .
[7] Ebu Davud, *Sünen,* n° 4604
[8] ed-Darimi,
[9] es-Suyut, Miftahu'l-Cenne,
[10] Kehf, 110.
[11] Sahih-i Müslim, .
[12] Siretu'bni Hişam, .
[13] Mustafa es-Sibai, *es-Sünne ve Mekanetuha fi't-Teşri'i'l-İslami*, .
[14] eş-Şatibi, *el-Muvafakat*, .
[15] Nisa, 65.
[16] Haşr, 7
[17] Nur, 63
[18] Araf, 17
[19] Tevbe, 29
[20] Ahzab, 36
[21] Nisa, 59.
[22] et-Tayyibi,
[23] Ebu Davud, *Sünen,* n°4607, İbn Mace, *Sünen,* n°42
[24] Ebu Davud, *Sünen,* n°4604 .